

Moberg och Zetterberg

Två aktstycken rörande de stora rättsaffärerna i vårt land under de senaste åren har samtidigt gjorts tillgängliga för allmänheten. Det ena är justitieminister Zetterbergs svar på skilda interpellationer i riksdagen. Det andra är författaren Vilhelm Mobergs bok Att övervaka överheten (Bonniers, kr. 9:50), som innehåller en del tidigare publicerade artiklar, men också kompletterande uttalanden och inlägg. Det vore önskvärdt att hr Zetterbergs framställning, införd i riksdagstrycket, bleve publik på samma sätt som hr Mobergs, alltså utgaves i form av en broschyr. De båda redogörelserna borde läsas av de många tusen människor som känt oro, tycksamhet och äckel inför dessa affärer — rubricerade efter Kejne, Quensel, Haijby och Lundquist.

Det finns mycket att anmärka mot Mobergs bok. Här finner man allt sådant som kännetecknar en indignation utan möjlighet eller förmåga till granskning och fullständig information: överdrifter, ohållbara uppgifter och anklagelser, demagogiskt tillspetsade utfall. Men man finner också, och framför allt, något annat: en äkta lidelse, en man som vågar något, en näve i bordet. Alla som främst vill undvika bråk, som inte vill bli arga, som hellre vill leva i okännighet än bli upprörda, måste känna sig olustigt berörda av denna våldsamhet som så ofta slår över. Men den väsentliga känslan borde vara glädje och tacksamhet. Det är denna vrede som behövs för att något skall bli gjort. Det är den som tvingar fram åtminstone en del av sanningen, som gör de följ samma på höga poster oroliga, som eggat rättskänslan hos gemene man. Hos Moberg finns den starka och envetna vilja till rätt och frihet som officiellt beundras då det gäller döda ledare av revolter mot överheten.

Vår justitieminister är inte av det slaget. Han är sympatisk i sin osäkerhet, sin vilja att vara till lags, sin korrekthet. Men det ängsligt undvikande och tillrättaläggande blir för svårt. Inför det publicerade interpellationssvaret stannar man gång på gång i förskräckelse över att sådant kan framläggas inför Sveriges riksdag. Låt oss ta några exempel.

Hr Zetterberg yvs över att man över huvud tagit upp Haijbyaffären till utredning. "Där kommer en person med Haijbyns föregående och med hans abnorma sinnesbeskaffenhet (obs! enligt läkarna har Haijby ej varit abnorm, och han har straffats som fullt tillräknelig) och påstår att en rad olagligheter skulle ha begåtts mot honom. Och vad gör man? Gör man processen kort med anklagelserna och lägger klågomålen i papperskorgen? Så

som man säkert skulle gjort i många andra länder. Nej, man gör en omfattande och samtidigt grann undersökning." Den svenske justitieministern vågar skryta över detta förhållande. Han nämner inte att det, då den offentliga utredningen avslöts, var klarlagt eller hade gjorts sannolikt att Haijby under många år erhållit understöd från hovet, att höga ämbetsmän hade verkat för att få honom insatt på eller utsläppt från sinnessjukhus (vilket som för tillfället passade), att Stockholms kriminalchef biträtt med inköp och undanskaffande av en av Haijby utgiven skrift och tjänstgjort som mellanhand mellan hovet och Haijby. Hr Zetterberg är stolt över att dessa saker befunnits värda en utredning — han har däremot inte ett ord av klander att säga om vad som föranlett och vad som framkommit vid utredningen.

Justitieministern talar om hur öppen man varit. Samtidigt försvarar han hemligstämplandet av utredningen i denna affär. Man måste hålla tyst därför att vissa påståenden var obestyrkta, säger han, och därför att utredningen i vissa delar gällde privatlivet. Här är han inte bara inkonsekvent, utan även oredlig. Var och en som deltog i presskonferenserna för ett år sedan vet att hemlighållandet försvarades med att Sveriges rykte i utlandet skulle lida av öppenheten. Detta vet hr Zetterberg, han antyder inte sanningen med ett ord, han fortsätter under hoverande om öppenhet att mörkämma även vad som förekommit efter utredningen.

Justitieministern säger att han inte kan klandra eller försvara åtgärder som vidtagits innan den nuvarande regeringen fick kännedom om saken. Varför inte? Men det viktiga är att denna grundsats inte upprätthålls: då det gäller att försvara hovets och myndigheternas uppträdande, då är hr Zetterberg beredd att tala. Han anser sig rent av kunna påstå att intagningarna på sinnessjukhus varit berättigade av medicinska skäl, "oavsett om därjämte obehöriga hänsyn medverkat". En man som efter kort tids observation förklarades icke sinnessjuk, som dömts som fullt tillräknelig, har alltså enligt vår justitieminister med rätta insatts på sinnessjukhus — även i det fall av år 1941 då han notoriskt tvingades att söka dit och då han i realiteten bara inskrevs, inte vistades på sjukhuset.

Denne justitieminister som inte har ett kritiskt ord att säga om hovets, överståthållarens och kriminalchefens åtgärder — det värsta han säger är att "härom kan råda delade meningar" — har däremot hårda ord att säga om pressen. Här kommer beskyllningar för sensationslystnad och ovederhäftighet. Tyst om de felande, här-

da ord mot dem som påpekar felet, det är lösen för vår högste representant för rättsväsendet. Intet ont om dem som satt in och tagit ut en person från sinnessjukhus, som av honom mottagit notoriskt osanna intyg i samband med ett frisläppande, som skickat honom till Tyskland, som mottagit gåvor av honom, uppträtt som hans intima vän och samtidigt medverkat till hans fällande som utpressare — intet ont om hovet, riksmarskalkarna, överståthållaren (som hr Zetterberg betygar sitt förtroende) och kriminalchefen. Men väl beskyllningar mot dem som ställt till "bråket", som inte låtit funktionärerna arbeta lugnt.

Det är stundom något av otymplighet över hr Zetterbergs försvarstal, som vädjar till medkänslan samtidigt som det utmanar anständigheten. Tänk blott på de många funderingar

i vilka han gläder sig över att dessa händelser väckt förvåning. Det visar ju, säger han, att det är fråga om ovanliga saker. "Samtidigt måste man dock säga sig att det uppseende denna sak väckt är ett hälsotecken. En domare som betar sig på detta sätt (Lundquist) är ett undantag, och ett undantag som icke godtas." Så glädjande att folk ändå är överraskade och irriterade över att en kung betalar hundratusentals kronor i anslutning till en homosexuell förbindelse, ett statsbyråder betar sig som hr Quensel, att rådmän Lundquist är som han är! Märk att dessa hr Zetterbergs ord är nedskrivna och upplästa, inte tillkomna i debattens förfäran och förvirring.

Att Vilhelm Moberg gjort sig mer förtjänt om svensk rätt och svensk rättskänsla än justitieminister Zetterberg, den saken är säker.